

O'zbek musiqa madaniyati va san'atining ahamiyati

G'ulomova Muslimaxon Ahmdillo qizi,

Farg'ona viloyati, O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutining Farg'ona mintaqaviy filiali, Professional ta'lim nazariyasi va metodikasi (mutaxassisliklar bo'yicha) 1-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: Mirmuhsin G'ofurov Kamoldinovich,

Annotatsiya. Maqolada O'zbekistondagi musiqa san'atining ahamiyatli jihatlari, hamda shaxslarda tutgan o'rni, asosiy xususiyatlari keltirib o'tiladi.

Tayanch so'zlar: Musiqa san'ati, ma'naviyat, shaxs, musiqa tili.

Аннотация: В статье обозначены важные аспекты музыкального искусства в Узбекистане, а также его роль и основные особенности в жизни личности.

Ключевые слова: Музыкальное искусство, духовность, личность, музыкальный язык.

Annotation: In the article, the important aspects of musical art in Uzbekistan, as well as its role and main features in individuals are mentioned.

Key words: Musical art, spirituality, personality, musical language.

Dunyodagi har bir xalqning borligidan darak beruvchi omil - bu tildir. Uning buyuklikgini ifodalovchi mezon - bu ma'naviyatdir. Ma'naviyatning asosiy tarmoqlaridan biri esa shubxasiz musiqadir. Musiqa olami juda keng va rang-barangligi hamda barcha sohalarga daxldor ekanligi bilan boshqa san'at turlaridan farq qiladi. Musiqa dunyosi insoniyatning hayoti, yashash tarzi, faoliyati, mehnati, qadriyati, an'anasini aks ettuvchi vosita sifatida ahamiyatlidir.

Musiqa san'at turi sifatida insonlarning ruhiy olami, kechinmalari, emotsional hissiyotlariga ta'sir etish orqali ularni birlashtiradi. Ular orasidagi aloqa vositasiga aylanadi. Bir kompozitor tomonidan yaratilgan musiqa boshqa insonlar qalbida turli-tuman kechinmalar uyg'otishining o'zini bir mo'jiza deb, atash mumkin. Musiqa tarbiyasi estetik tarbiyaning tarkibiy qismi hisoblanadi. Inson shaxsini shakllantiruvchi yetakchi omillardan biri - ta'lim-tarbiya hisoblansa, estetik tarbiya esa uning tarkibiy qismi sifatida go'zallikning

mohiyati, estetik va axloqiy hissiyotlarning birligi, san'atning xalqchilligi to'g'risidagi ta'limotga suyanib, o'quvchilarning obyektiv dunyo haqidagi bilimni kengaytiradi va chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Shu bilab birga ijodiy qobiliyatini va iste'dodini o'stiradi hamda ularda yuksak ma'naviy fazilatlarning tarkib topishiga yordam beradi. Estetik tarbiyaning bosh maqsadi bolalarda estetik his-tuyg'u va fikrlarni rivojlantirish, go'zallikni ko'ra bilish va ulardan zavqlana olishdan iborat bo'lib, o'quvchilarni go'zallik va xunuklikni, yuksaklik va tubanlikni, shodlik, kulfatni anglash va ko'ra bilishga o'rgatadi. Estetik tarbiya umuminsoniy va milliy qadriyatlar qaror topishiga xizmat qiladi. Ayonki, tarbiya inson ongiga, his-tuyg'ulariga, tasavvuriga, e'tiqodiga, dunyoqarashiga, xatti-harakatlariga, xulq-atvoriga ta'sir o'tkazadi.

Musika tovush tovlanishlari orqali fikr va tuyg'ularni aks ettiradi, hayot bosqichlarida insoniyatni to'lqinlantirib kelgan axloqiy muammolarni bayon qiladi. Bunda musiqaning falsafiy mohiyati ham namoyon bo'ladi. Ajoyib musika asarlari chuqur falsafiy mazmun bilan sug'orilgan bo'ladi, musiqada hayot va o'lim, shaxs va jamiyat, ezgulik va zulm, qudrat va zaiflik kabi masalalar aks etadi.

Musiqaning inson ruhiyatiga ta'sir qilishining tugallanmas imkoniyatlari haqida qadimdan musiqashunoslar, mutafakkirlar va olimlar diqqatini o'ziga tortgan. Faylasuflar, psixologlar, pedagoglar va jarnoat arboblari san'atlar ichida, musika san'atining insonni Shaxs sifatida shakllanishiga ta'sir qiladigan xususiyatlari haqida aniqlashga uringanlar. Qadim zamonlardan musiqaning, ayniqsa, uning komponentlari - ritm va kuyning inson kayfiyatiga ta'siri, uning ichki dunyosini o'zgartirishi haqida fikrlar mavjud bo'lgan.

Musika san'ati estetik tarbiyaning muhim omili sifatida Shaxs shakllanishiga kuchli ta'sir etadi. Oilada, bog'chada, maktabda musika mashg'ulotlarini maqsadga muvofiq tarzda uyushtirish, yosh avlodning ichki dunyosini boyitish va san'atni to'g'ri tushunishdagi samarali yo'ldir.

Musika inson his-tuyg'ularini, orzu-umidlarini, xohish-istaklarini o'ziga xos badiiy tilda ifoda etadi va kishining his-tuyg'ulariga faol ta'sir etadi. Musika ham fan, ham san'atdir. U fizika va matematikaga asoslanadi, bu fanlar musiqani fanga aylantiradi. Lekin musika asariga Shu fanning turg'un tushunchasi sifatida qarab bo'lmaydi. Chunki musika har doirni rivojlanib turuvchi jonli san'atdir. Musika san'ati inson hayotining ilk yillaridanoq

uning hamrohiga aylanib, umumiy madaniy rivojlanishiga salmoqli hissa qo'shadi. Musiqa inson umrining doimiy yo'ldoshi. Olim Stendalning aytishiga ko'ra, musiqa - san'at turlari ichida insonning yuragiga chuqur kirib, uning ichki kechinmalarini aks ettirishga qodirdir.

«Musiqa san'atning ifodali turi tizimiga kiradi. Musiqa ham voqea hodisalarni ifodali aks ettiradi. Ammo u me'morchilikdagi kabi fazo va moddiy ashyo o'lchovlari bilan belgilanmaydi. Musiqa ko'rish orqali emas, balki eshitish vositasida idrok etiladi. Musiqa mavzui o'z xususiyatiga ega bo'lib, inson va voqelikdagi barcha tomonlarni qamrab ololmaganligi uchun, eng avvalo, inson ichki ma'naviy dunyosini, uning tuyg'u va kayfiyatini ifodalaydi. Musiqa voqelikning his-tuyg'uli qiyofasini yaratadi».

Musiqa kayfiyat holatini ifodalashda keng imkoniyatga ega. Inson kayfiyati murakkab hissiyot bo'lib, u hech narsa bilan bog'lanmagan. Kayfiyat umumlashgan xususiyatga ega bo'lib, undan ikkilamchi tomonlar chiqarib tashlanadi va insonning voqelikka bo'lgan tuyg'u munosabatini belgilaydigan eng muhim tomonlari ajratib olinadi. Musiqaning kuch-qudrati shundaki, u shodlanish, qayg'urish, hayol surish, bardamlilik, jasurlik, tushkunlik va Shunga o'xshash inson ruhiy holatlarini xususiy va umumiy tarzda o'zaro bog'liqlikda, bir-biriga singib ketishida namoyish qila oladi. Musiqa "til"i barcha qismlarning uzviy birligini, asar shaklini ifodalaydi. Shakl - musiqa mazmunining moddiy ifodasidir. Bastakor fikri, tuyg'ulari, tasavvurlari eshituvchilarga musiqiy shakl orqali yetib boradi. Shu bois musiqa "til"ini egallashga, uning mazmun-mohiyatini anglashga, musiqadagi fikrlar, tuyg'ular, kechinmalar boyligini o'zlashtirishga keng yo'l ochadi.

O'sib kelayotgan yosh avlod uchun musiqiy tarbiyaning ahamiyatini, nihoyatda buyuk ekanligini qadimiy mutafakkirlar alohida urg'u bilan ta'kidlashgan. Kelajak jamiyat a'zosining insoniy va ijobiy fazilatlari aynan bolalikdan boshlab shakllana boradi. Aynan shu davrda musiqa ijobiy sifatlarni shakllantiruvchi vosita hisoblangan. Musiqa ashula va raqs tarkibida ham vujudga keladi va keyinchalik badiiy ijodning mustaqil turiga aylanadi, o'ta o'ziga xos badiiy ifoda «til»iga ega bo'lib, maxsus ishlab chiqilgan va tanlab olingan tovushlar ana shu "til"ning manbaidir.

Albatta, musiqa Shaxsni shakllantirishning, uning ijobiy fazilatlarining yo'nalishlarini o'z-o'zidan belgilab bennaydi. Tarbiyaviy ta'siming eng muhim tomonlari musiqiy asarning

g'oyaviy mazmuniga bog'liqdir. Ana Shu bilan musiqiy-estetik tarbiyaning vazifalari belgilanadi. Mashhur polyak kompozitori K.Shimanovskiy o'zining «Jamiyatda musiqa tarbiyaviy ahamiyati» nomli maqolasida, musiqa tabiiy kuchi haqida gapirar ekan, uning ikki qarama-qarshi yo'nalishda - yaratish va buzish uchun ishlatish mumkinligini – “kerakli ishga yo'naltirgan holda, tez oqar daryoning suvlaridan foydalanib, foydali va unumli ishlar uchun, ya'ni tegirmonni aylantirish uchun ishlatgandek, musiqa kuchidan ham unumli foydalanish kerak”, - degan.

Demak, odamlarning musiqiy hamda shaxsiy xususiyatlarini shakllantirishda musiqa san'atining o'mi beqiyosdir. Musiqa kishiga har tomonlama ta'sir ko'rsatar ekan: kuy va uning musiqiy ifodasi kishining hissiyotiga chuqur ta'sir qilib, unda har xil hislarni uyg'otadi, turlicha kayfiyatlarni hosil qiladi. qo'shiqning matni, g'oyaviy mazmuni faqat hissiyotga emas, balki tinglovchilarning ongiga ham ta'sir qilib, ularni hayajonlantiradi va fikrlashga majbur etadi. Kishilarda asarda aks etgan ma'naviy muammolarga nisbatan muayyan munosabat uyg'otadi. Bunday ta'sir g'oyat murakkab va kuchlidir.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jabborov A., Begmatov S., Azamova M. “O'zbek musiqasi tarixi”
2. Soipova D. “Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi”
3. Qodirov R. “Musiqa pedagogikasi”
4. Karomatov F.M. Xalq muzikasi //O'zbek muzikasi tarixi.
5. Solomonova T.Ye. - T.: G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti,